

Wincenty Urban

Statuty kapituły katedralnej we Wrocławiu

Prawo Kanoniczne : kwartalnik prawnohistoryczny 9/1-2, 329-354

1966

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

DOKUMENTY RECENZJE SPRAWOZDANIA

BP WINCENTY URBAN

STATUTY KAPITUŁY KATEDRALNEJ WE WROCŁAWIU

Treść: Wstęp A. Statuty kapituły katedralnej wrocławskiej przed kodyfikacją rudolfińska. B. Kodyfikacja biskupa Rudolfa z Rudesheim. C. Opis rękopisu kodyfikacji biskupa Rudolfa. D. Odpisy statutów kapituły wrocławskiej.

Wstęp

W polskiej literaturze historycznej posiadamy treściwe ujęcie charakterystyki głównych statutów kapituły katedralnej we Wrocławiu przez zasłużonego historyka Kościoła w Polsce ks. Jana Fijałka z okazji omówienia bibliografii ustawodawstwa kapitulnego¹. Jeszcze w 1915 r. wyraził tenże autor życzenie, że „pożądanym byłoby wielce wydanie całego zbioru tej kodyfikacji statutów katedry wrocławskiej, której księga oryginalna wraz z późniejszymi odpisami przechowuje się w archiwum diecezjalnym wrocławskim”². Tytuł całego kodeksu brzmi: „Statuta, Consuetudines, Ordinationes, Conclusiones, Item Onera Prelaturarum et Officia Prelatorum, Item Cronica Episcoporum Ecclesie Wratislawiensis”. Na dole karty tytułowej widzimy litery „NS”. W ostatniej wojennej zawierusze (1939—1945) wywieziony z Wrocławia oryginalny kodeks statutów kapitulnych ocalał szczęśliwie, więc podjąłem się trudu wydania tychże statutów, idąc za radą naszego polskiego historyka. Na tym miejscu podaję uwagi wstępne.

---

¹ *Statuty kapituły katedralnej wrocławskiej z materiałów przysposobionych przez X. prałata Stan. Chodyńskiego* wydał i bibliografią ustawodawstwa kapitulnego w Polsce poprzedził X. dr Jan Fijałek, Kraków 1916, str. CIII—CXVIII.

² tamże str. CXVIII.

³ Silnicki T. *Dzieje i ustrój Kościoła na Śląsku do końca w. XIV*, Historia Śląska od najdawniejszych czasów do roku 1400 Kraków 1939, t. II, str. 73—76. Bliższe szczegóły o wrocławskiej kapitule podają: Samulski R., *Untersuchungen über persönliche Zusammensetzung des Breslauer Domkapitels im Mittelalter bis zum Tode des Bischofs Nanker (1341)*, Weimar 1940; G. Schindler, *Das Breslauer Domkapitel von 1341—1417. Untersuchungen über seine Verfassungsgeschichte und persönliche Zusammensetzung*, Breslau 1938; G. Zimmermann, *Das Breslauer Domkapitel im Zeitalter der Reformation und Gegenreformation (1599—1600). Verfassungsgeschichtliche Entwicklung und persönliche Zusammensetzung*, Weimar 1938.

A. Statuty kapituły katedralnej wrocławskiej przed kodyfikacją Rudolfską

Kapituła wrocławska nie zjawiała się „w postaci od razu gotowej”, lecz była dziełem dłuższego rozwoju. O jej istnieniu świadczą dość późne wiadomości, mianowicie bulla protekcyjna dla wrocławskiego biskupstwa papieża Hadriana IV z roku 1155. Dokument ten mówi o istnieniu kapituły i o osobnym majątku przeznaczonym na użytek kanoników³. Podobnie i statuty kapituły katedralnej we Wrocławiu mają za sobą długą historię rozwojową, zanim doszły do formy t. zw. kodyfikacji Rudolfskiej.

Nazwa ta jest przyjęta od biskupa Rudolfa z Rudesheim.

Biskup Rudolf urodził się w Rudesheim n/Renem około 1402 r. w diecezji mogunckiej⁴. Pochodził ze stanu mieszczańskiego. Nazwisko jego miało brzmieć pierwotnie „Hecker”. Do stanu szlacheckiego został zaliczony później⁵.

W młodości swej zadzierżgnął węzły przyjaźni z Eneaszem Sylwiuszem Piccolominim, późniejszym papieżem Piusem II (1458—1464). Nie mamy bliższych danych o jego studiach. Wedle relacji Długosza był on doktorem dekretów. W roku 1462 został biskupem Lawantu w Karyntii i legatem papieskim⁶, w 1465 r. sprawował legację na Śląsku, w Polsce i Prusach w związku z wojną krzyżacką. Kapituła wrocławska postulowała go jednoznacznie na biskupa wrocławskiej diecezji w dniu 20 stycznia 1468 roku⁷. Zatwierdzenie Rudolfa na wrocławskiego biskupa ze strony papieskiej nastąpiło 27 kwietnia tegoż roku⁸. Stało to się na skutek dłuższych i licznych zabiegów. Rada miejska Wrocławia prosiła papieża Pawła II jeszcze w liście z dnia 27 grudnia 1467 r., aby zamia-

⁴ Długosz J., *Catalogus episcoporum Wratislaviensium* (Opera, I, 476)

⁵ Scharla K., *Rudolf von Rudesheim*, Wrocław 1910, str. 9.

⁶ Kastner K., *Breslauer Bischöfe*, Wrocław 1929, str. 24—25.

⁷ Jedin H., *Die Krone Böhmen und die Breslauer Bischofswahlen 1468—1732*, Archiv für schlesische Kirchengeschichte 4, 1939 str. 166.

⁸ Długosz, *Historiae*, II, 415, charakteryzuje biskupa Rudolfa bardzo pochlebnie, nadmienić należy, że był on przyjacielem Rudolfa. Wedle słów Długosza był Rudolf „vir mansueti. periti et religiosi ingenii, nobilis genere”. W dniu św. Fabiana i Sebastiana wyznaczonym „pro eligendo futuro Pontifice” Rudolphus Episcopus Lauantinus, Sedis Apostolicae, tunc apud Wratislaviam Legatus, per viginti Capitulares in capitulo electus, concordi voto, via scrutinii, postulatus est”. Kapituła nosiła się poprzednio z myślą, aby wybrać na biskupa księcia Przemysła z Opawy, kantora św. Krzyża i kanonika katedry wrocławskiej. Na przedstawienia polskich posłów od króla Kazimierza Jagiellończyka, wśród których był i Jan Długosz, oraz panów czeskich, obecnych wtedy we Wrocławiu odstąpiono od tego zamiaru i postulowano Rudolfa. Z polecenia papieża Pawła II biskup Rudolf pośredniczył jako legat w zawarciu pokoju między Polską a Krzyżakami. Por. H. Zeissberg, *Die Polnische Geschichtschreibung des Mittelalters*, Leipzig 1873, str. 235. Rudolfowi dedykował Długosz swe dzieło pt. *Catalogus episcoporum Wratislaviensium*, którym „neminem ante me noveram occupasse”, Opera, I, 439.

⁹ Markgraf H., *Politische Correspondenz Breslaus im Zeitalter Georgs von Podiebrad. Scriptorum Rerum Silesiacarum*, Wrocław 1874, t. IX. str. 250, 257, 271.

nował za zgodą lub bez zgody wrocławskiej kapituły legata Rudolfa biskupem Wrocławia. Na pismo to odpowiedział dopiero Pius II w wymienionym liście (27. IV. 1468), że zatwierdza Rudolfa na wrocławskim biskupstwie.

Rudolf jako biskup był całkowicie oddany Kościołowi i gotowy na poniesienie dla niego wszelkich ofiar⁹.

Intronizacja jego odbyła się we Wrocławiu 24 czerwca 1468 r. W czasie biskupich rządów odprawił dwa synody diecezjalne, mianowicie w roku 1473 i 1475. Umarł 17 stycznia 1482 roku podczas przygotowań do podróży z Wrocławia do Nysy¹⁰.

Jeśli idzie o statuty kapituły wrocławskiej, to na podkreślenie zasługuje najpierw zatwierdzenie przez biskupa Rudolfa 8 stycznia 1468 r. artykułów wyborczych przedłożonych przez kapitułę dla zaprzysięgania przez przyszłych biskupów.

Tenor tych układów przypomina, że biskup „kościół św. Jana”, katedry wrocławskiej ma być wiernym zarządcą i obrońcą spraw duchownych i świeckich, nie może zmieniać i darować bez zgody kapituły zamków, dochodów i dóbr stołowych. Zatwierdzone układy przez biskupa Rudolfa określa się nazwą „Statuta” lub „Capitula Rudolphina”.

Za ks. Fijałkiem wymieniamy przed tą kodyfikacją „statuty głównie biskupie”. Do tychże statutów biskupich zaliczają się:

I. Statuty istniejące już przed 11. II. 1301 r. W tym roku mamy pierwszą redakcję statutów wikariuszowskich katedry wrocławskiej pod prezydencją jej dziekana, mistrza Andrzeja, doktora dekretów i kapelana papieskiego¹¹. Tytuły tychże statutów są następujące:

- 1) De offertoriis oblati in ecclesia Wratislaviensi et diuisione eorumdem.
- 2) De spoliis et quorum interest taxare spolia.
- 3) De columbatione et modo diuisionis columbacionum.
- 4) De anno gracie eius institutione, cui cedit, et quis persoluere obligatus sit.
- 5) De balnealibus et eius diuisione.
- 6) De refeccionibus anniuersariorum, et qui participes sunt earundem.
- 7) De infirmis vicariis ac substitutis et priuilegiis eorum, et qui infirmi censentur.

⁹ Zaun J., *Rudolf von Rüdshelm, Fürstbischof von Lavant und Breslau*. Ein Lebensbild aus dem 15 Jahrhundert, Frankfurt a. M., 1881, s. 66.

¹⁰ Kastner K., dz. cyt. 24—25. Zaun J., dz. cyt. podaje, że biskup Rudolf umarł 9 stycznia, a pochowany był 17 stycznia. Data ta jest błędna. Por. przekaz kanonika Stanisława Sauer'a: „Am 17. Januar 1482 starb der hochwürdigste und beste Vater, Bischof Rudolf von Breslau am Schlage als er nach der Feier der hl. Messe in seiner Kurie sich anschickte, nach Neisse zu reisen”, *Aufzeichnungen des Breslauer Domherrn Stanislaus Sauer († 1535) über die Bischöfe Rudolf von Rüdshelm und Johann Roth*. Ein Beitrag zur Vorgeschichte der Reformation in Schlesien. Von Prof. Hermann Hoffmann übersetzt und erweitert von Dr K. Engelbert, Archiv für schlesische Kirchengeschichte 13, 1955, 89.

¹¹ Fijałek J., *Statuty, str. CIII*. Statuty te ogłosił drukiem w redakcji ostatecznej z końca wieku XV-go, Heyne J., *Dokumentirte Geschichte des Bisthums und Hochstiftes Breslau*, Wrocław 1860, t. I, str. 627—690. Heyne opuścił niektóre tytuły statutów w swej publikacji.

- 8) De conuocacionibus vicariorum et quis illas intimare debet, et pena negligentibus conuocaciones.
- 9) De sessione fratrum in conuocacione et de votis dandis, ac de secretis conuocacionum non reuelandis.
- 10) De presentatione ac institutione vicariorum secundum statuta capituli et ordinacionem episcopi.
- 11) De perpetuitate vicariorum.
- 12) De nouis vicariis non admittendis ad conuocaciones quascunque nisi peracto iuramento.
- 13) De custodia reliquiarum, et quis easdem custodire debet.
- 14) De correccionem vicariorum et in quibus casibus ad permutacionem compellentur.
- 15) De absentia vicariorum et de substitutis habendis.
- 16) De ordine linea vicariorum: de vigiliis; et qui sub vigiliis legere missas astricti sunt.
- 17) De penis negligentibus horas canonicas, lineam, vigiliis, missas, ministraturas, Rorate, circuitus, incepciones horarum, collectas etc. et quorum interest recipere penam, et diuisio eius.
- 18) De penis cauillancium in choro.
- 19) Thoni et media psalmodum ac accentus iuxta antiquam consuetudinem seruari debetur.
- 20) De spalteriis: et modo ac horis legendi spalteria et penis negligentibus spalteria.
- 21) De fraternitate vicariorum et institutione eius, et quomodo seruanda est et qui participes sunt eiusdem.
- 22) De fraternitate perpetuorum Vicariorum sancti Johannis, sancte Crucis: ac Venerabilis domini Abbatis et suorum fratrum in Arena.
- 23) De altaristis et beneficiatis singulis ecclesie Wratislaviensis, anniuersaria solemnia prater illa, que in choro maiori peraguntur, ne instituant et paragent.
- 24) Cura animarum in insula et retro insulam sancti Johannis quoad omnia sacramenta cui imminet¹².
- 25) Quis ex institutione ecclesie Wratislaviensis teneatur populum confugientem ad eandem: audire confessionem.
- 26) De domibus vicariorum: de taxa ac vendicione earundem.
- 27) De procuratoribus et eleccione eorundem.
- 28) De racione procuratorum, quando fieri debet.
- 29) De fisco, clauigeris et sigillo.
- 30) De circuitu ecclesie Wratislaviensis.
- 31) De missa dominorum in turri minori: celebranda quatuor Capitula generalia.
- 32) De institutione misse de Domina in summo altari celebrande. Aurora: Salve de domina. De Rorate quod duodecies seruatur per annum. Rorate in aduentu et eius sollario. De missis quotidianis siue currentibus. Te uotuis missis decantandis in Ecclesia Wratislaviensi, et sallario earundem.
- 33) De contributionibus vicariorum.
- 34) Donacio noue domus et capelle sancti Alexii cum confirmacionibus.

¹² AAW (Archiwum Archidiecezjalne we Wrocławiu) w odpisie statutów wikariuszowskich (sygn. III d. 7.), folium XXXIII włączony jest punkt: „Sacramenta ecclesiastica ab omnibus in Dioecesi Wratislaviensi: in ecclesia maiori sancti Johannis licite et libere percipi possunt: et qui sacre Eucharastie sacramentum in prefata Ecclesia populo porrigere queant”.

- 35) Statuta noue domus vicariorum.
- 36) Statuta decani et vicedecani.
- 37) Sequuntur corpora vicariorum.
- 38) De sacristanis succustodibus et eorum oneribus.
- 39) Statuta dominorum de sacristanis.
- 40) Officia succustodum et sacristanorum.
- 41) De sanctuariis et eorum officiis.
- 42) De sallario pulsancium ad conductum exequias ac sepulcrorum fossora: Et de candelis in exequiis.
- 43) Regesta in quibus scolares tenentur cantare matutinum.
- 44) Hora pulsandi ad matutinum, vespers secundum Antiqua noua registra ecclesie Wratislaviensis.
- 45) De habitu Ecclesie Wratislaviensis: ac biretis per vicarios deferendis¹³.
- 46) Sequuntur Altaria Vicariorum et primo capellarum.
- 47) Statuta Dominorum de Altaribus.
- 48) Statutum Canonicorum: quo ad refecciones et offertoria danda.
- 49) Statutum de habitu ecclesie.
- 50) Statuta canonicorum de domibus.
- 51) Ordinationes de domibus et curiis.
- 52) Statuta canonicorum de procuratoribus.
- 53) Ordinationes Capituli de prebendariis.
- 54) De luminibus lampadibus iuxta veteres ordinationes dominorum.
- 55) Statuta canonicorum de votis dandis.
- 56) Ordinacio contributionis pro Ecclesia per Episcopum, Capitulum: respective quoad pontem.
- 57) Ordo sepulture Episcoporum¹⁴.
- 58) Ordo suscepcionis Episcopi, Legati, Regis.

Statuty wikariuszowskie mieszczą się w rękopisie Archiwum Archidiecezjalnego we Wrocławiu, sygnatura III d 7, noszącym na grzbiecie napis: „Statuta vicariorum”¹⁵. Jest to kodeks papierowy XV w. oprawiony w papier w XVII wieku. Foliacja zaznaczona jest ołówkiem i dochodzi do cyfry 142, właściwie powinna wynosić 141, ponieważ ostatnia karta jest foliowana obustronnie. Pierwotna foliacja dochodzi do LXVIII, potem dopisano cienkim piórem LXIX i następuje 6 kart wolnych. Na pierwszej karcie podane są słowa roty przysięgi, a pod jej tekstem wyciątki z ewangelii św. Mateusza (R. 1) „Liber generationis Jesu Christi ... etc”, Łukasza (R. 1) „Fuit in diebus Herodis regis Judae sacerdos nomine Zacharias..”, Marka (R. 1) „Fuit Johannes in deserto baptisans et predicans baptismum penitencie in remissionem peccatorum”, Jana (R. 1) „In principio erat verbum et verbum erat apud deum et deus erat verbum: hoc erat in principio etc”. Po tych tekstach następują tytuły z dodatkami z XVI wieku.

W innym dokumencie znowu wydanym we Wrocławiu 27 grudnia 1307 r., (Datum Wratislaue, VI Kal. Januarii anno domini M^oCCC^ooctauo) biskup Henryk z Wierzbna rozszerza zakres jurysdykcji kanoników nad ich dobrami beneficjalnymi, dzięki czemu mogą oni skłaniać karami duchownymi do płacenia danin poddanych w dobrach kapitułnych

¹³ Jest tu mowa o synodzie biskupa Jana z r. 1490.

¹⁴ Pochodzi ten tytuł z roku 1506, ponieważ mówi o śmierci biskupa Jana Rotha.

¹⁵ Por. też C. Grünhagen i C. Wutke, *Regesten zur schlesischen Geschichte 1301—1315* (Codex Diplomaticus Silesiae, Wrocław 1892, t. 16, nr. 2625 str. 3).

i biskupich¹⁶. Oryginalny dokument Archiwum Archidiecezjalnego we Wrocławiu (EE 20) na zachowanej pieczęci biskupa Henryka przedstawia go w siedzącej postawie. Biskup w szatach pontyfikalnych siedzi na tronie z głowami psów (symbol wierności), w lewej ręce dzierży pastorał, w którego krzyżówce mieści się „baranek”, a prawą podnosi ku górze. W obwodzie pieczęci jest napis: „Henricus dei gracia episcopus Wratislaviensis”. Na odwrocie pieczęci wyciśnięty jest orzeł. Pieczęć umocowana jest na lnianych sznurkach. Tekst protokollonu tegoż dokumentu rozpoczyna się słowami: „In nomine d(omi)n(i) am(en)” oraz intytulacją i formułą dewocyjną „Nos Henricus dei gr(aci)a Wratislaviens(is) Ep(iscopus)”. **Dyspozycja zaś brzmi: constare volumus universis p(re)sentibus litte(r)as inspecturis, quod cum honorab(i)les viri p(re)lati et canon(ici) totumq(ue) Capit(u)l(u)m n(ost)re Wratislaviensis ecc(les)ie super requirendis iuribus prouentibu(usque) ... de poss(essi)onibus villis allodiis necnon de omnib(us) bonis eor(um) dignitatum cano(n)icalib(us) ac eciam p(re)bendis et de villis seu allodiis ha(ber)je (con)sueu(eri)nt ... ecc(les)ias tice iurisdicc(i)onis ... per censuram habuer(i)nt ex antiquo Nos huiusmodi consuetudinem de (con)silio maturo volentes effi(ce)re ampliorum eidem capit(u)lo ... concedamus de gr(aci)a sp(eci)ali et concedimus plenam ac lib(er)am facultatem ut de cet(er)o possint omnes et singulos qui solue(re) neglexerint ... compellere p(er) d(ic)tam censuram...**”

Na odwrotnej stronie dokumentu napis jest zatarty. Widoczna jest tylko data 1308.

Jest też i drugi dokument o identycznej treści z pieczęcią biskupa Henryka. Pieczęć w dolnej części jest nadłamana, stąd brakuje pełny napis. Na odwrocie pergaminu jest podana sygnatura EE 20 oraz data 1308, napis jest zatarty.

Trzeci dokument pergaminowy o zmienionym nieco tekście po słowie „inspecturis” ma „quod cum honorabiles viri domini fratres nobis in Christo dilecti: Henricus de Baruth...” Pieczęć na tym dokumencie umocowana była na pergaminowych paskach, ale zaginęła. Na odwrocie jest napis: „Et iur(is)diccionem concessa Capitulo Wratislaviensi per dominum Henricum Episcopum, oraz sygnatura EE 20, a niżej „1308 Henricus Episcopus dat Capitulo plenam iurisdictionem in villis ab Episcopali mensa acceptis”.

Transumpt tegoż dokumentu, wydany w Bratysławie (Pressburg) 2. III. 1310 r. przechowuje się w Archiwum Archidiecezjalnym we Wrocławiu pod sygnaturą EE 18: „Frater Gentilis miseratione diuina etc. Sancti Martini in Montibus presbiter Cardinalis apostolice Sedis Legatus” ... „Datum Posonii VI Non. Martii Pontificatus domini Clementis Papae V anno quinto”. Pieczęć lakowa w wosku jest uszkodzona. Na odwrocie mamy napis „Ratificat(i)o do(mi)ni G(entilis) Legati de iur(is)dic(i)on(e) Cap(itu)li Wratislaviensis. Inna ręka dopisała jeszcze „in villis de mensa Ep(isco)palii acceptis. 1308. W kopiażu z XV wieku diecezji wrocławskiej „Liber-niger” na folium 420 podany jest powyższy dokument¹⁷.

II. Ks. Fijałek zaznacza dalej w swej pracy, że pierwsze „znane statuty kapituły” są w „edykcje konstytucyj” biskupa Henryka z Wierzbna (1302—1319), datowane we Wrocławiu na generalnej kapitule po ściegiu św. Jana Chrzciciela 1. IX. 1316, który zaczyna się od słów:

¹⁶ Grünhagen — Wutke, *Regesten* ... (Codex Dipl. Sil., t. XVI, nr 2969, str. 118).

¹⁷ Kardynał Gentilis, tit. S. Martini in Montibus, legat na Polskę i Węgry, Silnicki T., *Dzieje i ustrój Kościoła na Śląsku do końca XIV w.*, str. 293.

Pastoralis officii debitum nos ammonet et hortatur". Tenże zasłużony historyk ścieśnił liczbę statutów do 8 z 11 i za B. Ulanowskim uznał je nie za synodalne statuty, ale za przepisy, które biskup wydaje w porozumieniu z kapitułą¹⁸. Biskup Henryk ogłosił je z udziałem kapituły dla diecezjalnego duchowieństwa, zwłaszcza kolegiackiego, na podstawie „tenoru statutów kapituły katedralnej”. Niektóre z tych statutów weszły do kodyfikacji statutów kapitułnych biskupa Rudolfa (1468—1482) z drugiej połowy XV wieku¹⁹. Przy wymienionych konstytucjach biskupa Henryka idzie głównie o postanowienia z roku 1305 i 1316. Pierwsze postanowienie rozpoczyna się od słów: „Quoniam nonnulli” (Dat. Wrat. lecta et publicata est hec constitutio Xiii^o. Kal. Dec. anno domini M^oCCC^o. Quinto. Presidentibus nobis nostre dyocesane synodo in Choro nostre Ecclesie katedralis, clero nostro tocius nostre dyoc. ad ipsam synodum conuocato²⁰).

Drugie postanowienie z roku 1316 znane już jest z poprzedniej wzmianki „Pastoralis officii debitum nos ammonet et hortatur”. Na treść ten konstytucji składa się tytuł o refekcjach i dystrybucjach, rozdawanych rezydującym i obecnym na nabożeństwach, który wydał biskup po zastanowieniu się na tym z całą kapitułą: oto treść konstytucji.

- 1) Dla otrzymania refekcji i dystrybucji kanonicy winni być obecni na całej Mszy św. Nieobecność usprawiedliwia jedynie choroba lub konieczne zajęcia w sprawach kościelnych. Postanowienie to biskup uznał za konieczne, ponieważ „aliqui ex ipsis patribus et canonicis nostris Wrat(islaviensibus) quesitis occasionibus friuolis pro sue placito voluntatis a iam dicta nostra Wrat(islaviensi) ecclesia et a diuinis officiis se absentant, tamen nescimus qua conscientia refecciones et distributiones, que solum illis debentur, qui diuinis intersunt officiis, exigere et recipere non uerentur”.
- 2) Zabrania samowolnie wydzierżawiać beneficja, dziesięciny, dochody za długi duchownych. Opłaty winni zbierać nie ludzie świeccy, ale duchowni i świeccy, lub sami duchowni i oddać wierzycielowi.
- 3) mówi o spisie beneficjów kościelnych „dziesięcin, dochodów, wsi (conscribat in karta), ponieważ „per obliuionem plurima sepe pereant et labuntur).
- 4) nakazuje nosić odpowiedni duchowny strój, ponieważ „ex diuersitate habitus scandalum frequencius generatur, necesse est, ut uniformem habitum in ecclesia dei deferant, quibus unum euangelium predicatur”. Prałaci i kanonicy winni nosić w kościele i w chórze komże od wigilii wielkanocnej (ściśle od kompletorium samej wigilii) do niesporów św. Michała „utantur superpeliciis in Ecclesia et in choro”, a w czasie dni krzyżowych i innych procesji także „extra chorum”, a od św. Michała do Wielkanocy mają nosić kapy „cappas more solito”.

¹⁸ *Statuty kapituły katedralnej wrocławskiej*, str. CIV. Wspomniane statuty „synodalnymi nigdy rzeczywiście nie były”.

¹⁹ Wattenbach W., *Zwei Synoden des Bischofs Heinrich von Würben*, art. w. *Zeitschrift des Vereins für Geschichte und Alterthum Schlesiens*, IV, 1862, str. 272—277, ogłoszony z dokumentów kolegiaty głogowskiej, znajdujących się w Archiwum Państwowym we Wrocławiu (I. IX. 1316 (Kal. Septem.) Por. te. C. Grünhagen—K. Wutke, *Regesten zur schlesischen Geschichte 1316 — 1326*, Codex Dipl. Sil. 18 (1898), nr. 3610, str. 25.

²⁰ Por. Montbach M., *Statuta synodalia dioecesana sanctae ecclesiae Wratislaviensis, Wratislaviae 1855*, str. 7—9.

- 5) Prałaci, kanonicy, wikarzy nie mogą wchodzić do katedry pod grozą wpadnięcia w ekskomunikę za nieprzestrzeganie tego polecenia, mianowicie ubrani „superpelicio siue cappa”. To samo postanowienie odnosiło się do kolegiaty w Głogowie.
- 6) Każdy kanonik wciągu miesiąca od chwili objęcia swej godności winien był złożyć w katedrze kawał sukna „unum Pannum sericeum ad ornamenta ipsius ecclesie” wartości 3 grzywien, a prałat 6 grzywien. To samo postanowienie odnosiło się również do kolegiat. Jeśli dochody kolegiat były szczupłe, to w takim wypadku kanonik obowiązany był złożyć jedną grzywnę, a prałat dwie „pro ornatu”, inaczej groziła im ekskomunikacja „jpsa facto”.
- 7) Duchowni nie powinni trzeć włosów (comam non nutriant), ale obowiązani byli nosić tonsurę.
- 8) Zabrania duchownym nosić broń (z wyjątkiem podróży).
- 9) Za noszenie broni lub nieprzestrzeganie prawa tonsury prałat musiał płacić jedną grzywnę groszy praskich, a kanonik i pleban połowę tytułem kary pod grozą ekskomunikacji.
- 10) Zachęca do zachowywania spokoju na Wyspie Tumskiej we Wrocławiu.
- 11) Kanonicy musieli też uiścić w ciągu miesiąca po objęciu swego urzędu na konserwację domów kanonickich w których mieszkali takse w wysokości 1/3 oszacowanej wartości danej budowli. (terciam partem estimacionis illius)

III. Statuty biskupa Przecława z Pogorzeli (1342—1376) dotyczące kapituły, odnoszą się głównie do obowiązku rezydencji i prawa optowania. Do nich należa:

- 1) „Inter cunctas sollicitudines et pressuras nostris humeris incumbentes” ogłoszone na kapitule generalnej po Poświęceniu kościoła 21. IX. 1347 roku²¹.
- 2) „Magistra rerum effica experientia demontravit” z 1. XII. 1349 r.
- 3) „Pastoralis officii debitum inter cetera humeris nostris incumbentia nos sollicitat et inducit” z 31. VIII. 1352 r.²²
- 4) „Quoniam nulla statutorum provisio” wydane na kapitule po św. Wincentym Męczenniku (22 stycznia) 1359 r.
- 5) „Dudum felicitis recordacionis dominus Henricus, olim Wratislaviensis episcopus, predecessor noster, duxit inter cetera statuendum” z 23 XII 1364 roku²³.

Ks. Fijałek²⁴ uważa słusznie za nieuzasadnione zdanie Heynego, że pierwszy zbiór statutów kapitułnych wrocławskiej katedry pochodzi dopiero z czasów rządów biskupa Przecława z Pogorzeli (1342—1376), a nie wcześniej, mianowicie z lat biskupich Henryka z Wierzbna (1302—1319). W rzeczywistości kapituła katedralna posiadała zbiór statutów już w czasach Henryka z Wierzbna a także miały statuty niektóre kolegiaty, a zwłaszcza kolegiata św. Krzyża we Wrocławiu, której zbiór statutów poprzednio istniejących doszedł do nas rzeczywiście w zatwierdzeniu dopiero biskupa Przecława z Pogorzeli²⁵

²¹ Fijałek J., *Statuty*, str. CVI, Pfothenauer, *Schlesier auf der Universität Bologna*, Zeitschrift des Vereins für Geschichte und Alterthum Schlesiens 28 (1894), 440—442, wydane „aus dem Landbuche des Fürstentums Breslau v. 1345—1358 (III 9b), f. 26; Statutum ecclesie Wratislaviensis factum per dominum episcopum Wratislaviensem”.

²² Heyne J., I, 623 — 24, przypisek.

²³ Heyne J., I, 668—669.

²⁴ Fijałek J., *Statuty*, str. CVII—CVIII, Heyne, dz. cyt. I, 668.

²⁵ Heyne J., II, str. 613—627.

z dnia 5 maja 1347 r. i był nadal kontynuowany. Dział zwyczajów kapitulnych w tym zbiorze zatwierdził biskup Waclaw, ksiązę legnicki dnia 22. X. 1384 roku²⁶.

IV. Statuty biskupa Waclawa, księcia legnickiego (1382—1417):

- 1) „Cum inter pastoralis servitutis onera” wydane na kapitule 29. V. 1383 r.
- 2) „Olim felicis recordacionis dominus Preczlaus, Wratislaviensis episcopus, immediatus predecessor noster” 23. I. 1386 r.
- 3) „Wenceslaus, episcopus Wratislaviensis, statuit propter evitanda experta pericula ac scandala” w 1393 r.
- 4) „Inter sollicitudines nostro pastorali officio incumbentes” z 27. II. 1411 r.

V. Statuty biskupa Konrada, księcia oleśnickiego (1417—1447):

- 1) „Pastoralis officii debito, quo eisdem ecclesie nostre Wratislaviensis curis ac meditationibus afficimur” wydane na kapitule odbytej po ścięciu św. Jana 1. X. 1435 r., zawierające tak zwany w literaturze historycznej „statut antypolski” wraz z bullą soboru bazylejskiego z 11. XII. 1435 r.²⁷. Statut wyklucza więc od godności i kanonii wrocławskiej kapituły wszystkich nieślazaków, wyjątek zrobiono tylko dla tych, którzy posiadali stopień naukowy, a nie pochodzili ze Śląska. W praktyce przez nie pochodzących ze Śląska rozumiano Polaków. Bulla ta zalecała zbadanie statutu (o nieprzyjmowaniu do kapituły nieślazaków) i jego zatwierdzenie Jodokowi, opatowi klasztoru Najświętszej Maryi Panny na Piasku we Wrocławiu²⁸. Inskrypcja tegoż dokumentu brzmi: „Dilecto Ecclesie filio Abbati Monasterii beate Marie inn Arena extra muros Wratislavienses salutem et omnipotentis Dei benedictionem”, a po niej następuje arenga „Illis que pro divini cultus augmento ecclesiarum”.

Wrocławska kapituła wznowiła ten statut i obostrzyła go w rezerwacie doktorskim obowiązkiem ciągłego pobytu przez trzy lata na nau-

²⁶ Fijałek J., *Statuty*, str. CVIII, Heyne J., II, 627, wydał go z konstytucją do roku 1430 (14. XI), to jest z lat rządów biskupa Konrada, księcia oleśnickiego.

²⁷ Fijałek J., *Statuty*, str. CIX.

²⁸ AAW, dyplom R 29. Tekst tego dokumentu zaczyna się słowami „Sacrosancta generalis Synodus Basiliensis in Spiritu sancto legitime congregata universalem ecclesiam representans”. Na odwrocie dokumentu mamy napis „Concilii Basiliensis Confirmatio Statuti de extraneis non admittendis nisi graduatis”. Pieczęć jest z ołowiu z napisem „Sacrosancta Generalis sinodus Basiliensis”, a na drugiej stronie wyobrażenie Ducha św. w postaci gołębic, zstępującego na członków soboru w liczbie 14. Heyne III, 527—530, wydał statut bez bulli. Zlecenie soboru dla opata Jodoka ogłosił W. Altmann, *Acta Nicolai Gramis, Urkunden und Aktenstücke betreffend die Beziehungen Schlesiens zum Baseler Konzile* (Codex Diplomaticus Silesiae 15, 1890, str. 64—65). Por. też wzmiankę w dziele G. Baucha pt. *Geschichte des Breslauer Schulwesens vor der Reformation* (Codex Diplomaticus Silesiae 25, 1909, str. 242—244). W XVII wieku kapituła postawiła jeszcze dalsze wymagania do uzyskania stanowiska w jej gronie. AAW., III a 12”. Liber receptionum ab anno 1724” zawiera na początku „Informatio seu Instructio de Requisitis ad capiendam Possessionem Canoniciatus vel Praelaturae et inchoandam Residentiam penes Cathedralem Ecclesiam Wratislaviensem” wedle uchwały kapituły na posiedzeniu 3 VI 1722 r., która postawiła wymagania kandydatom do kapituły wrocławskiej (między innymi — szlachectwo), zwłaszcza nie pochodzącym ze Śląska.

kach uniwersyteckich przez uchwały na posiedzeniu odbytym 7. VI. 1476 r. „Antypolskie” ostrze tego statutu z roku 1435 uwydatnił Długosz w żywotach wrocławskich biskupów, przy skreśleniu życiorysu biskupa Konrada księcia oleśnickiego²⁹.

VI. Statuty biskupa Jodoka z Rozenbergu (1456—1467) ogłoszone bez daty, wspomniane są w 134 statucie kodyfikacji biskupa Rudolfa Rüdeshaim między ordynacjami „De mediis fructibus secundi anni pro fabrica ecclesie”.

VII. Statuty arcybiskupa kreteńskiego Hieronima, legata apostolskiego z mocą „legati de latere” w Polsce, na Śląsku i w Prusiech „Ex iniuncto nobis legationis officio” datowane we Wrocławiu 19 stycznia 1464 r., zawierające obostrzenie statutu o niewyjawianiu tajemnic kapitulnych³⁰.

VIII. A. Statuty biskupa Rudolfa z Rüdeshaim (1468—1482):

1) występują one w historii jak już wspomniano jako t. zw. Capitula Rudolphina: „Exposita nobis pro parte vestra petitio”, zatwierdzone są przez Rudolfa jeszcze jako legata papieskiego we Wrocławiu 8 stycznia 1468 roku. „Capitula Rudolphina” zawierają głównie kapitulacje wyborcze wrocławskich biskupów zaprzysięgane przez biskupów przy objęciu przez nich rządów w układzie i zatwierdzeniu legata Rudolfa z Rüdeshaim, biskupa lewantyńskiego³¹. Na czele kapitulacji wyborczych wrocławskiej kapituły mieści się w tym zbiorze: „De Juramentis per Episcopum prestandis ante eius receptionem”. „Capitula Rudolphi” stanowiły zakończenie sporów między wrocławskimi biskupami a kapitułą. Mianowicie po śmierci wrocławskiego biskupa Piotra II Nowaka (1447—1456) kapituła na czele z prepozytem Janem Dusterem skierowała do Kuri: rzymskiej prośbę o zatwierdzenie arcykułów, które wrocławscy biskupi winni zaprzysięgać za wzorem biskupa Nowaka. Do zbadania przyczyn tarć między biskupami a kapitułą papież Kalikst III upoważnił opata norbertańskiego klasztoru św. Wincentego we Wrocławiu (na Ołbinie) bullą z dnia 11 maja 1456 r. „Apostolice servitutis officium”³². Realizacja tegoż polecenia nie powiodła się za biskupa Jodoka z Rozenbergu (1456—1467). Dopiero do pomyślnego rezultatu doprowadził całą sprawę biskup lewantyński Rudolf w formie wymienionych „Capitula Rudolphina”.

Oryginalny dokument z dnia 8 stycznia 1468 r. mieści się w Archiwum Archidiecezjalnym we Wrocławiu, nosi sygnaturę HH 4, dawniej była sygnatura (A 39). Tekst dokumentu podany jest w łacińskim języku. Kanonik wrocławski, Fryderyk Berghius, który podał treść dokumentów wrocławskiego biskupstwa w swym dziele „Index Privilegiorum ac Aliorum Scriptorum que sunt in Archivis Ecclesiae et Capituli Wratislaviensis concinnatus MDCXIX” pod sygnaturą HH 4 zapisał: „Rudolphi Nuntii Ap(osto)lici Confirmatio certorum Articulorum in Receptione a nouo Ep(iscopo) iurandor(um) 1468”. To samo jest wiernie powtórzone w odpisie sporządzonym na podstawie pracy Berghiusa pt. „Index Privilegiorum ac aliarum Scriptorum, quae sunt in Archivis Ecclesiae et Capituli Wratislaviensis”. Rękopis ten ma sygnaturę III c 2. Pod sygnaturą HH 4 zaznacza też: „Rudolphi Nuntii

²⁹ Fijałek J., Statuty, str. CIX.

³⁰ Fijałek J., Statuty, str. CX.

³¹ Fijałek J., str. CXI.

³² Fijałek J., str. CXI, A. Theiner, *Vetera Monumenta Poloniae et Lithuaniae gentiumque Finimarum illustrantia*, Romae 1861, t. II, str. 106—108.

Ap(ostolici) Confirmatio Certorum Articulorum in Receptione a novo Ep(iscop)o iurandorum 1468".

Transumpt dokumentu (z 8.I.1468) pochodzi z dnia 24 czerwca 1468, ma sygnaturę S 27, zachował się w Archiwum Archidiecezjalnym we Wrocławiu. Na dole dyplomu znajduje się pieczęć z napisem „Rudolphus Dei gratia Episcopus Wratislaviensis”. Berghius pisze o „S 27” na stronie 100 „Receptio R(everendissimi) Principis D(omi)ni in Rudolphi in Ep(iscopu)m Wratislaviensem et Articulorum per ipsum Confirmatorum nova ratificatio”. Artykuły te były potwierdzane i później³³.

³³ Następnym transumpty tegoż dokumentu wydane są we Wrocławiu w następujących terminach: dnia 18 lipca 1482 r., sygnatura HH 4 (dawna sygnatura A 52), tekst jest łaciński na pergaminie z pieczęcią biskupa Jana IV Rotha. Na wersyjnej stronie dyplomu jest napis „Statuta Rudolphi 1468”. Ostatnie cyfry „68” są przekreślone i nad nimi jest napisana liczba „82”. Tekst dokumentu kończy się i podaje datę: Anno do(mi)ni 1482 (18. VII). Na kopercie ochronnej, w której przechowywany jest wspomniany dyplom, jest napis „Wrocław 8. I. 1468 (18. VII. 1482). Podczas ostatniej zawieruchy wojennej (1939—1945) dyplom ocalał szczęśliwie.

W transumpcie tym (18 VII. 1482) biskup Jan IV Roth potwierdza kapitule wrocławskiej przedłożony oryginał z dnia 8 stycznia 1468 r. zatwierdzonych układów przeddelekcyjnych przez biskupa Rudolfa, legata papieskiego. Jako świadkowie tego wymienieni są: preceptor kaplicy Najświętszej Marii Panny i marszałek dworu biskupiego, Jan Eysengrosheymer oraz rycerz Michelko (Michałko), dworzanin biskupa.

Następny transumpt jest z dnia 1 lutego 1506 r., wystawiony we Wrocławiu, ma sygnaturę S 2a. Sygnatura ta jest zaznaczona na ochronnej kopercie, a na samym pergaminie dyplomu podana jest jedynie S 2. Pergamin jest bardzo zniszczony. Pismo jego wyblakło. (Na kopercie podana jest również data i miejsce wystawienia: Wrocław 8 stycznia 1468 i w nawiasie 1 lutego 1506 r). Dyplom przechowywany jest w wrocławskim Archiwum Archidiecezjalnym. W dokumencie tym biskup Jan V Turzo bierze na siebie zobowiązania, które wypływają ze statutów biskupa Rudolfa oraz obiecuje je wiernie zachować. Jako świadkowie występują: opat klasztoru Najświętszej Maryi Panny na Piasku, Tomasz, doktor medycyny Michał Jud, marszałek biskupiego dworu Wacław Haugwicz, dworzanin Karol Stolcz i rajcy miejscy z Wrocławia Jan Hawnolt, Hieronim Maisner, Aleksy Bank, Marcin Prokusch. Kanonik Berghius na stronie 99 mylnie zapisał pod sygnaturą „S 2”: „Literae Johannis IV. Episcopo super Articulis Rudolfinis: 1506 ”Biskup Jan IV umarł 21 stycznia 1506 r. więc nie mógł brać na siebie zobowiązań w dniu 1 lutego tegoż roku. Biskup Jakub Salca w dniu 7 lipca 1522 r. zgodził się na warunki przeddelekcyjne, potwierdzone przez biskupa Rudolfa o czym świadczy transumpt sporządzony pod powyższą datą. Nosi on sygnaturę S 9. Wystawiony jest we Wrocławiu. Przechowuje się w Archiwum Archidiecezjalnym. Berghius pod sygnaturą S 9 zaznaczył: Juramentum, sive Articuli ab Ep(iscop)o Jacobo, Ecclesiae et Capitulo iurati: 1522”.

Przy wystawieniu akt świadkami byli: margrabia Jerzy Brandenburg, Fryderyk książę legnicki i brzeski, starosta Achacjusz Haunold, rajcy wrocławscy Ambroży Jenkwicz, Sebastian Monau, Jan Perlyn.

Biskup Marcin Grestmann zobowiązał się przestrzec „Statuta” Rudolphina” w zakrytych katedry wrocławskiej w dniu 25 września 1574 r., o czym świadczy dokument z tegoż dnia z własnoręcznym podpisem

2. Jako biskup wrocławski — Rudolf — wydał statut w 1479 r. w oparciu o konstytucję biskupa Jodoka o oddawaniu kwarty dochodów drugiego roku na rzecz katedry.

3. Na kapitule po św. Wincentym w 1480 r. zmienił bp Rudolf czas przyjmowania duchowieństwa przez biskupa z wigilii Bożego Narodzenia i Wielkanocy na koniec wielkanocy i na uroczystość św. Jana z powodu postu przypadającego w te wigilie.

4. „Ex debito pontificalis officii” z dnia 16 III 1481 r. wprowadza poprawkę do statutu biskupa Waclawa, księcia legnickiego z roku 1411, nakazującą ciągłość studiów odbywanych przez kanoników na uniwersytetach.

5. Z dnia 29 XII 1481 r. pochodzi statut „Ne nuditas sive quicpian dedecoris in divinorum officiorum sacrificantibus”.

B. Kodyfikacja biskupa Rudolfa z Rudesheim

Statuty biskupa Rudolfa wydane przez niego jako wrocławskiego ordynariusza pochodzą z ostatnich lat jego rządów. Mieszczą się one w zbiorze statutów kapitulnych, które on skodyfikował. Kodyfikacja ta musi przypadać pod koniec rządów Rudolfa³⁴, i nie można jej kłaść na rok 1468. Z tego bowiem roku pochodzi jedynie omówiona już redakcja artykułów kapitulnych, jako praca biskupa Rudolfa, które zaprzysięgali wrocławscy biskupi przy obejmowaniu swych rządów. Redakcji tej nie można jednak utożsamiać z kodyfikacją właściwych statutów kapitulnych, którymi posługiwała się wrocławska kapituła aż do wydania bulli papieża Piusa VII „De salute animarum” w 1821 roku, która przeorganizowała kapitułę.

Kodyfikacja właściwa statutów biskupa Rudolfa obejmuje na wstępie:

- a) formułę przysięgi biskupiej,
- b) formułę przysięgi kapitulnej, w której ks. Fijałek z „consuetu-

i pieczęcią biskupa Gerstmannna. Tekst pisany jest na pergaminie po łacinie. Dokument oznaczony jest sygnaturą S 11. Kanonik Berg zapisał pod tą samą sygnaturą: „Articuli Ep(iscop)ales iurati per (Reverendissimum D(omi)n(um) Martinum: 1574”. Dyplom ten zaginął w czasie ostatniej wojny w 1945 r. Ocalała jedynie ochronna koperta z napisem: „Breslau 25/9 1574. W tej samej sprawie zatwierdzenia przez nowych biskupów warunków przedelekcyjnych były jeszcze dwa dokumenty, oznaczone sygnaturami: BBB 14 i BBB 15, które zaginęły. Kontynuator pracy kanonika Berghiusa zaznaczył pod sygnaturą BBB 14 „Wahlcapitulationem des Bischofs Hohenlohne”, a pod BBB 15 (nach d. 5 Januar 1796 „zwei gleiche Exemplare”.

Blіszsze dane o zaginionych dokumentach (BBB 14 i 15) ma sporządzoney w Archiwum Archidiecezjalnym we Wrocławiu w drugiej połowie XIX wieku rejestr dokumentów pt. Urkunden des Liber Berghianus, Band 9, str. 520—522, który podaje, że w dniu 12 listopada 1787 r. zebrała się wrocławska kapituła we Wrocławiu dla omówienia wyboru koadiutóra i przyszłego następcy biskupa Filipa Gotarda Schaffgotscha (1747—1793). Za zgodą samego biskupa i króla ułożono wtedy 30 artykułów, które przyszły elekt miał przyjąć i zobowiązać się pod przysięgą je wypełnić. Wśród tych artykułów mieściły się też Statuta Rudolfa z dnia 8 stycznia 1468 r. Łaciński trantumpt tychże artykułów był sporządzony po 5 sierpnia 1795 r. i oznaczony sygnaturą BBB 15.

³⁴ Fijałek J., *Statuty*, str. CXII.

dines laudabiles et statua" wyróżnia jako najważniejsze cztery „signantur de aequalitate praebendarum, de eundo ad studium et de alienigenis nisi qualificatis non recipiendis, de observandis optionibus et alia statuta et ordinationes”³⁵. Po rejestrze statutów idzie tekst,

c) Capitula Rudolphi, po nich

d) rota przysięgi w języku niemieckim, składanej nowemu biskupowi przez wasalów, urzędników i poddanych kościoła wrocławskiego. Tekst tej kodyfikacji poprzedza rejestr czyli spis rubryk i dzieli się na działy: I. Statuta, II. Consuetudines, III. Ordinationes, IV. Conclusiones. Słusznie pisze ks. Fijałek, że biskup Rudolf, chociaż w 1468 r. powoływał się na zwyczaje katedralnych kościołów niemieckich, to w redakcji statutów kapitulnych katedry wrocławskiej zachował „statuty prowincjonalne jej macierzy, Kościoła metropolitalnego gnieźnieńskiego”. Sależą tu statuty arcybiskupa Jarosława (z r. 1357) luub właściwiej jego poprzednika Janisława (z synodu uniejowskiego z 1326) o karze interdyktu za uwięzienie ludzi w dobrach kościelnych. Następnie idą statuty arcybiskupa Jarosława Skotnickiego z synodu kaliskiego 1357 o śpiewaniu przez wikariuszów kanonicznych godzin w katedrach i kolegiatach. Tę ostatnią konstytucję o śpiewaniu godzin kanonicznych przyjął też synod kaliski 1420 r. Mikołaja Trąby. Z postanowień synodalnych arcybiskupa Mikołaja Trąby w 1420 r. biskup Rudolf przyjął statuty o przysiędze biskupa i o karach kościelnych na świeckich za krzywdy osób stanu duchownego.

Kodyfikację Rudolfa zamyka statut kapituły z r. 1410 o adwokacie kapitulnym i jego obowiązkach. Kapituła żąda od niego, aby znał język niemiecki i polski. Na końcu mieści się rys początków i uposażenia wrocławskiego biskupstwa oraz kanonicznych prebend. Było ich 38. Część ta pochodzi przypuszczalnie z samego końca wieku XV-go” z czasów następcy Rudolfa, biskupa Jana Rotha: „Sequuntur onera et officia praelatorum”³⁶.

C. Opis rękopisu kodyfikacji biskupa Rudolfa

Oryginalny kodeks statutów kapituły z XV wieku mieści się w Archiwum Archidiecezjalnym we Wrocławiu, posiada sygnaturę III a 1. Wymiary jego wynoszą: szerokość 25 cm, wysokość 37 cm. Materiałem piśmiennym jest pergamin. Kodeks wpisany jest w „Katalogu rękopisów” Archiwum Archidiecezjalnego „Handschriften Katalog” w III dziale, obejmującym akta kapituły katedralnej. Pierwszy zespół oznaczony jest literą „a”, posiada odpisy statutów, przywilejów, materiały personalne i fundacyjne. Stan zachowania kodeksu (III a 1.) jest dobry. Oprawiony jest on w deski, które są pokryte podwójną skórą. Wierzb-

³⁵ AAW, dokument R. 27, Bulla concilii Basiliensis de optionibus Praebendarum denuo faciendis, 1435. Biskup Konrad starał się na soborze bazylejskim o zniesienie wprowadzonej równości prebend, które w czasie husyckich wojen przeszły w nierówność dochodową. Sobór polecił zbadać tę prośbę i zatwierdzić opatowi Jodokowi z klasztoru Najświętszej Marii Panny na Piasku bullą 21. XII 1435 r.; Codex Diplomaticus Silesiae, t. XV, nr 66, s. 65). Por. Fijałek, dz. cyt. s. CXIII. Niema śladu o jej aprobachie „ani statutu antypolskiego”. Dalsze statuty pochodzą od biskupa Przecława z Pogorzeli z r. 1347, Wacława z 1411, Konrada z 1435 r.

³⁶ AAW., por. dyplomy HH. 4, 19, 20, 21, 22.

nia skóry jest koloru zielonego. Mosiężne okucia zabezpieczają okładki. Klamry do zapinania są dwie. Zapinki są zniszczone. Pismo jest jednej ręki z XV w. z wyjątkiem karty (54, 95 i ostatniej) pomiędzy 54—55, gdzie jest pismo z r. 1705 i 1707; 59—61 gdzie jest tytuł: „Ordo tempore sedis vacantis observandus” (XVI w.) Pierwsze folium jest niepaginowane. Na wersyjnej stronie tegoż folium podana jest formuła przysięgi składanej biskupowi przez wasalów, urzędników i poddanych Kościoła wrocławskiego: „Juramentum Homagialium Vasallorum Opidanorum Officiatorum et alior(um) Subditorum Eccl(es)ie Wratislauen(sis) prestandum Ep(iscop)o post eius admissionem et Receptionem”. Statuty obejmują folia 1—76, a katalog biskupów wrocławskich 77—95, potem jest przeskok, brak folium 96 i 97, następnie folium 98,99, ostatnie niefoliowane.

W kodeksie (III a 1) w tym tekście przysięgi jest zaznaczona poprawka tej samej ręki, mianowicie pisarz pomylił się i napisał po słowie „prestandum” zaraz „post” zamiast „Episcopo” (jest więc „prestandum post Episcopo”), dlatego umieścił znak wstawkowy V po „prestandum” (prestandum V post Episcopo) (czyli winno być „prestandum Episcopo post”).

Rota tej przysięgi podana jest w niemieckim języku: „Ich N. globe ... itd.”.

Następne folium ma numerację, oznaczone jest jako pierwsze i zawiera przepis biskupa Rudolfa, aby nikt z duchownych nie zabierał do domu księgi statutów kapitulnych i nic w nim nie zmieniał pod rygorem kościelnych kar: („Rudolphus dei gracia”). Na stroniej wersji tego samego folium jest piękna miniatura na ciemno-niebieskim tle o złocistych wzorach św. Jana Chrzciciela, św. Jana Ewangelisty i św. Wincentego, po bokach orzeł słański i herb kapituły wrocławskiej z liliami. Św. Jan Chrzciciel palcem prawej ręki wskazuje na baranka i wymawia niejako słowa umieszczone na szarfie „Ecce Agnus Dei”. Św. Jan Ewangelista i św. Wincenty w lewych rękach trzymają rozwinięty pergamin, na którym wypisana jest formuła przysięgi biskupiej: „Jurame(n)tu(m) Ep(iscop)i prestandum ante eius admissionem”. Po tekście przysięgi biskupiej następuje formuła przysięgi kapitulnej: „Juramentu(m) prestandu(m) per Prelatos et Can(onicos) ante eoru(m) admissio(n)em”. Pod formułą przysięgi podane są wyjątki z ewangelii św. Jana „In principio erat verbum...” i św. Marka „Diliges dominu(m) deum tuum...”. Drugie folium ma całostronicową miniaturę, a w mandorli jest postać Sędziego, wersyjna stronica jest niezapisana³⁷. Zmarły 13 marca 1940 r. długoletni dyrektor Archiwum — Muzeum Archidiecezjalnego i Biblioteki Kapitulnej we Wrocławiu, ks. dr. Alfons Nowak, zaczął opis swój omawianego kodeksu statutów kapitulnych tymi słowami: „do cymeliów Wrocławskiego Archiwum Archidiecezjalnego należy wspaniale ozdobiony kodeks pergaminowy pochodzący z roku 1468” i zaliczył słusznie tę miniaturę do najcelniejszych w całym kodeksie. Kiedy biskup i kanonicy przy obejmowaniu swych urzędów składali

³⁷ Por. Nowak A., *Das Gerichtsbild in den Rudolphinischen Statuten des Breslauer Domkapitels*, artykuł w: *Schlesisches Pastoralblatt* 10, 1929, str. 213—214.

Por. też ciekawą kompozycję „Von dem jungsten gericht und ende der welt” u Hartmanna Schedla, *Buch der Croniken und Geschichten*, Nürnberg 1493, Blatt 262, drzeworyt przedstawia Chrystusa w chwale, Najświętszą Maryję Pannę, św. Jana Chrzciciela, potępionych i zmarłych wstających ludzi, których przyjmuje św. Piotr.

przysięgę wedle tekstu podanego w tym kodeksie, wzrok ich padał na powyższą miniaturę, zapewne stawała im przed oczyma wielkość odpowiedzialności związanej z danym urzędem. W miniaturze widzieli przedstawionego Zbawiciela w majestacie w chwili odbywania sądu nad zmarłymi powstającymi z grobów.

W środku miniatury przedstawiony jest Chrystus jako Sędzia świata w stroju cesarskim, otoczony złotymi promieniami, siedzący na tęczy. Na głowie ma złotą koronę, zakończoną krzyżem, ozdobioną liliami. W lewej ręce trzyma jabłko z krzyżem, prawa ręka podnosi się ku górze i zdaje się wykonywać czynność sędziowską. Nogi Zbawiciela spoczywają na łuku, oznaczającym kulę ziemską. Plecy, ramiona i dolna część ciała okryta jest czerwona kapa, wewnątrz zieloną, na brzegach ozdobioną drogocennymi kamieniami. W prawym boku, na prawej ręce i na stopach uwidocznione są ślady ran z ukrzyżowania. Przez szyję Chrystusa przechodzi miecz, którego rękojeść widoczna jest po prawej stronie głowy, a zakończenie ostrza nie wychodzi po lewej stronie. Po lewej stronie oblicza umieszczone są lilie³⁸. Po obu stronach mandorli artysta umieścił narzędzia Męki Chrystusa Pana (Krzyż, siup biczowania, włócznia, gwoździe, bicze, gąbka).

U stóp boskiego Sędziego w otwartych grobowcach stoją kościotrupy biskupa, siedmiu prałatów i jednego kanonika. Licząc od lewej strony od widza, mamy postać biskupa, prepozyta, archidiacona, kantora i kancelerza, po prawej zaś stronie dziekana, scholastyka, kustosa i jednego kanonika. Porządek ten odpowiadał kolejności zajmowanej w chórze. Ręce uwidoczniionych członków kapituły są częściowo złożone, rozłożone lub też skrzyżowane na piersiach. Biskup i kanonicy odziani są w długie czerwone kapy i szare almuce. Na głowie biskupa widać białą mitrę, ozdobioną szlachetnymi kamieniami. Prałaci mają mitry czerwone, a kanonik czarną kalotę. Pod grobowcami wyziera piekielna przepaść. Jednemu z potępionych, związanemu kajdanami, miecz sprawiedliwości Bożej przeszywa ciało. Spośród płomieni piekła wyglądają pełne przerażenia oblicza potępionych. Dwaj szatani, w postaci zwierząt w zielonokosmatej skórze, Jrzymają nad piekielną przepaścią wstęgę z napisem: „Justus Judex redde(n)s unicuiq(ue) s(e)c(un)d(um) op(er)a sua. Guarda guarda, specta, time caue”³⁹.

Znaczną część obrazu wypełniają długie wstęgi, około 10 cm. z odpowiednimi napisami, charakterystycznymi dla poszczególnych członków kapituły. Szarfy idą albo ku górze, albo też ku dołowi. Na szarfach czerwonymi literami wypisane są samooskarżenia poszczególnych członków kapituły za zaniedbanie swych obowiązków. Brzmienie oskarżeń jest następujące.

I. (z lewej strony od widza)

Episcopus: O utinam populo michi credito verbo et exemplo salubriter prefuissem. Jura Eccl(es)ie fortiter defe(n)sassem, no(n) alienassem, sed recuperassem et auxissem.

Prepositus: O utina(m) sine sim(u)lacio(n)e parcialitate et odio, pe(n)sata t(antu)m eq(ui)tate et iusticia, et que co(m)muni utilitati co(n)ducu(n)t si(n)ce(r)a fide et ca(r)itate pre(re)sedisse(m).

³⁸ Nowak A., art. cyt. upatruje w tym szczególnie podobieństwa w obrazie ołtarzowym „Sąd ostateczny” w kościele mariackim w Gdańsku.

³⁹ Słowa ostrzeżenia: „Cave ante, qui praeis”. Por. Du Cange, *Glossarium mediae et infimae latinitatis*, Parisiis 1844,

- Archidiaconus: O si preuio rigido ordina(n)do(um) exami(n)e spretis o(mn)i(n)o sordib(us), no(n) dissi(mu)lanti, sed p(er)-spicaci oc(u)lo Idoneos dignosq(ue) po(n)tifici p(re)-sentasse(m).
- Cantor: O si debitas Antiphonarum(m) psalmodiarum(m)q(ue) inceptions cantus tonos versusquoq(ue) regula(ri) centu ordinassem.
- Cancellarius: O si mu(n)imentorum co(n)seruacione(m) l(ite)rarum expedicione(m) minutarum(m)quoq(ue) argutam rimacionem sollerti studio respexissem.
- II. (z prawej strony od widza)
- Decanus: O utina(m) diui(n)is tam diurnis (quam) noctu(rnu)is officiis no(n) cursim, sed regulato mo(do) et ordine sine negli(genc)ia rite exequendis vigilanter superintendissem.
- Scolasticus: O si ordinatam scolariu(m) disciplinam iuueniu(m) aduitorumq(ue) erudicio(ne)m rigurose ta(m) i(n) scol(a) q(uam) choro fieri disposuisse(m).
- Custos: O si decore(m) Eccl(es)ie, varoru(m) mundicia(m), clenodior(um) vestiu(m)q(ue) sacraru(m) custodia(m), ca(m)panaru(m) regulatu(m) pulsum attente procurassem.
- Canonicus: O si presencias meas sine cachinacio(n)e siue va(n)i- loquio, sed atte(n)ta deuocio(n)e debitis horis et obsequiis meruisse(m) ac co(n)scie(n)cia timo(r)ata et seu(er)a votasse(m),

Cała miniatura otoczona dwiema grubymi, brunatnymi liniami. Na dolnej krawędzi widoczne jest drobne pismo: „deus vindex est, caue”. (N.S.). Słowa te oddają główną myśl całego obrazu.

Folium III kodeksu zawiera „Registrum Statutorum”, IV „Registrum Consuetudinum”, a na wersyjnej stronie „Registrum Ordinationum”, VI „Registrum Conclusionum”. Poniżej na tym samym folium jest rubryka „De rebus Ecclesie non alienandis” z tekstem papieża Pawła II, a pod nim jest „Extrauagans Pauli Pape II multum nota(bi)lis et necessaria”. Na wersyjnej stronie tegoż samego folium jest dalszy ciąg tekstu Pawła II o niealienacji kościelnych dóbr. Pod tekstem mieści się rubryka „De Juramentis p(er) Ep(iscopu(m) p(re)st)and(is) an(te) eius receptionem”.

Tekst pisany jest przeważnie dwubarwnie, mianowicie inkaustem, rubryki i tytuły minią. Pismo zdobione jest inicjałami. Do nich należą cztery zasadnicze inicjały na fol. 7, 9, 31 i 39, wykonane dość bogato i ozdobnie. Na pewnych foliach (10, 11, 12, 13, 14, 15, 16) pozostawiono miejsca dla ich wykonania, ale realizacja ich nie nastąpiła. W tekście są liczne inicjały rysunkowe, wykonane głównie inkaustem, z dodaniem przy niektórych odcieni w formie linii farbą niebieską, żółtą lub czerwoną.

Na folium VII rozpoczynają się „Capitula Rudolphi”, na początku tekstu mieści się inicjał barwny „R”. Ornamentacja tegoż iluminowanego inicjału, jak też i trzech innych, jest głównie roślinna, wyobrażeń figuralnych przy nich brak. Inicjał folium VII jest wykonany farbą zieloną, niebieską, czerwoną, różową, brunatną oraz złotymi płatkami. Obramowanie samej litery jest niebieskie, pole środkowe różowe, pokryte delikatną ornamentacją liniową, całość inicjału otaczają kaligraficzne ozdoby piórkowe. Korpus inicjału rozwija się po lewej stronie folium, nie przerzuca się już na dolny margines, jak na folium IX, gdzie

znajduje się inicjał „I”. Ornamentacja jego roślinna jest bogatsza, wykonana w barwie zielonej, niebieskiej, różowej, brunatnej, czerwonej oraz złotymi płatkami. Sama litera „I” pokryta jest złotem. Cały ornament otacza delikatne rozmieszczenie lekko zruconych linii w różnych kształtach. Obramowanie litery jest różowe, a tło niebieskie. Inicjał na folium XXXI jest skromniejszy. Przedstawia on literę „C”. Wykonany jest w kolorze zielonym, niebieskim, różowym i złotym. Rozwijają się również tylko na bocznym marginesie. Na folium XXXIX mieści się inicjał iluminowany „Q”. Jest on nieco bogatszy w porównaniu z inicjałem folium XXXI. Wypełnia on boczny margines i przerzuca się na dolny. Obramowanie litery jest różowe, tło czerwone, korpus litery niebieski, ornamentacja wykonana w kolorze różowym, niebieskim, brunatnym, czerwonym, zielonym i złotymi płatkami.

Inicjały te stanowią typowy przykład miniaturstwa śląskiego⁴⁰.

Na folium IX mamy tytuł „De modo merendi et distribuendi presencias. Opisany inicjał „I” rozpoczyna tekst „In nomine domini”. Na folium XXX jest „Bulla confirmatoria statuti de alienigenis nisi qualificatis non recipiendis nec admittendis”. Kolor pisma tutaj jest nieco bledszy od poprzedniego, ale charakter pisma jest ten sam. Na folium XXXI podane są praktyki zwyczajowe: „Incipiunt Consuetudines”. W pierwszym tytule jest mowa o stroju. Tekst rozpoczyna się inicjałem „C”. Folium XXXVIII jest niezapisane. Na folium XXXIX „Sequuntur Ordinationes”. Rozpoczyna je inicjał „Q”. Na folium XLIX przepisany jest na dole dawniejszy tekst drobniejszymi literami, który rozpoczyna się od słów: „Anno domini MCCC octuagesimo tercio ... saluo”. Folium LIV na wersyjnej stronie jest czyste, po nim następują dwa folia niepaginowane wklejone później. Na pierwszym folium niepaginowanym mamy tytuł: „Ordinatio De Augendo Comuni Aerario Capituli”, na drugim: „Mutata Taxa Domorum Canonicalium”. Folium LV ma „Item Conclusiones”. Tekst ich rozpoczyna się małym inicjałem „E”. Innym już charakterem pisma dopisano na folium LIX: „Ordo Tempore Sedis Vacantis observandus”, „De Administratoribus”, „De facultate D(omi)norum Administratorum”, „De Ministris Sedis Vacantis”, a na folium LX: „De Inuentario derelictorum Ep(iscop)i et si contingat illum decedere ab intestato”, „De fructibus Sedis Vacantis”, „De Sustentatione Administratorum Nissensium”. Folium LXI zawiera: „De sustentatione Administratorum Vratislaviensium”, „De Alimentatione noui Electi, eiusq(ue) in possessionem introductione, ingressu Nissensi, et Articulis iuratis a Ven. Capitulo praescriptis, et ab ipso confirmandis”, „De imittendo Electo in possessionem”. Na dorsyjnej stronie folium LXIII: „Sequuntur Onera Prelaturarum et Officia Prelatorum”. Na folium LXXVII rozpoczyna się katalog biskupów wrocławskich Jana Długosza: Sequitur Cronica Episcoporum Wratislaviensium. Katalog ten doprowadzony jest do biskupa Rudolfa włącznie, mianowicie do słów stwierdzających u niego nieznaną polskiego języka: „polonici ideomatis ignarus, causas subditorum polonorum non nisi per interpretes expediebat”⁴¹. Na folium XCV po biografii biskupa Rudolfa jest dopi-

⁴⁰ Por. Podlacha W., *Miniatury śląskie do końca XIV wieku*, Historia śląska, Kraków 1936, III, s. 186—243.

⁴¹ Schmidt O. F., *Untersuchungen zu den Breslauer Bischofskatalogen Wroclaw 1917*, str. 17, uważa katalog biskupów wrocławskich dodany do statutów Rudolfskich za „wohl die beste der arhaltenen Handschriften des Dlugos-Kataloges”, Przeździecki A., *Joannis Długossii senioris canonici Opera omnia*, Lipsk 1887, t. 1. str. 449—477, w wy-

sane inną ręką: „De Aerario Capituli ad Communes Usus Constituendo”. Przedostatnie folium — XCIX — jest niezapisane, ostatnie (setne, ale niepaginowane, ani niefoliowane) ma tytuł: „Conclusum Capitulare propter Honorationem S. Joannis Nepomuceni. De Festo S. Joannis Nepomuceni quotannis solemniter celebrando”.

Tak wygląda zewnętrzny opis kodeksu (III a 1) ze statutami kapituły wrocławskiej⁴².

D. Odpisy statutów kapituły wrocławskiej

W Archiwum Archidiecezjalnym we Wrocławiu znajduje się 9 odpisów ze statutami kapituły katedralnej.

a) Pierwszy odpis z XVI w. sygnatura III a 3, podany jest w katalogu Archiwum Archidiecezjalnego w czterech tytułach:

1. Statuta, consuetudines, ordinationes, conclusiones Capituli Eccl(esi)e Cath(edralis) Wratisl(aviensis). Tytuły poszczególnych artykułów pisane są czerwonym atramentem oraz uwagi marginesowe.

2. Chronicon Episcoporum Wratislaviensium usque Joannem VI. Pis(mo artykułów, statutów i katalogu biskupów do biskupa Rudolfa (1468—82) jest jednej ręki⁴³, bardzo staranny. Zaczęta biografia biskupa Rudolfa jest nie dokończona, urywa się na słowach: „Polonici Ideomatis ignarus Causas subditorum Polonorum non nisi per interpretes expediebat”. Dalszy ciąg życiorysu tegoż biskupa Rudolfa pisany jest już mniej staranną ręką z XVI wieku i kończy się słowami: „ut Apoplexia demortui funus humeris Canonicorum ad praecipuam Ecclesiae Cathedralis Aram delatum et honorifice iuxta eandem sepultum fuerit”. Dalszy ciąg katalogu biskupów tego odpisu pisany już drugą ręką kończy się na Janie VI w roku 1600 słowami prośby: „Cui Deus meliora tempora concedere dignetur”.

3. Articuli iurati Joannis VI. 1600 18 Juli, pisane są znowu bardzo starannym piśmem.

4. Sequitur Ordo Tempore Sedis Vacantis observandus. Ostatni tytuł tego statutu brzmi: „De sustentatione Administratorum Nissensium”,

daniu katalogu biskupów wrocławskich oparł się na kodeksie III a 1 (Codex Vrat.) str. 28—29.

⁴² AAW, *Index Privilegiorum ac Aliorum scriptorum quae sunt in Archivis Ecclesiae et Capituli Wratislaviensis concinnatus opera Frid. Berghii Canonici Wratislav.* MDCXIX. Kanonik Berghius sporządził wedle sygnatur diecezjalnych dyplomów w swej pracy regesty do poszczególnych dokumentów. Odnośnie do statutów kapituły wrocławskiej Berghius pisze do „HH 4”: Rudolphi Nuntii Ap(osto)lic(i) Confirmatio certorum Articulorum in Receptione a nouo E(pisco)po iurandor(um) 1468. Do HH 19: Processus super confirmatione statuti. De extraneis no(n) admittendis, do HH 20: Rudolphi E(pisco)pi Literae, in quibus fit innovatio et extensio statuti de alienigenis siue extraneis nisi qualificatis non recipiendis: atq(ue) confirmatio eiusdem: 1467, do HH 21: Synodi Basiliensis ordinatio de extraneis nisi qualificatis non recipiendis. 1435, Vidimata per Abbatem in Arena: 1436, vide R. 28, R. 29, do HH 22: Johannis IV ep(is)copi Literae et statutum de Polonis non admittendis ad capitulum: similiter de facientibus Praebendas pensionatas non admittendis: 1498. W Archiwum Archidiecezjalnym we Wrocławiu po ewakuacji wojennej w 1945 r. z wymienionych dyplomów zachował się, jak przekonałem się w czasie badań w 1951 r., dyplom HH 22 i 22.

⁴³ Schmidt, *Untersuchungen*, dz. cyt. str. 17.

ale jest niedokończony w przepisywaniu, podaje zaledwie dwie linie tekstu.

Materiałem rękopisu jest papier, oprawa tekturowa, grzbiet z płótna, wymiary ma 22 cm × 30,5 cm. Karty ze statutami są foliowane, a katalog biskupów nie. Foliacja rozpoczyna się od II do LXXXVIII. Przy oprawie i zszyciu rękopisu introligator mylnie złożył składki od IX folium. Pismo należy do trzech rąk. Pismo pierwszej i trzeciej ręki jest staranne.

Na trzecim folium jest też adnotacja proveniencyjna: „Ex libris Joh. Heyne”, (historyk diecezji wrocławskiej, beneficjarz kaplicy św. Elżbiety — + 28.10.1871).

b) Drugi odpis, sygnatura III a 2, ma na pierwszej karcie tytuł: „Compendium Statutorum Synodaliū Dioecesis Vratislaviae(n)sis”. Poniżej zaznaczona notatka prowiniencyjna „spectat ad d(ominum) Teuber cui restituendum”. Następnie podany jest rejestr. Po rejestrze są karty paginowane od 1—198, ostatnia stronica zapisana jest bez paginacji i 16 kart czystych. Na pierwszej stronie jest tytuł „De iuramentis per Episcopum praestandis, ante eius receptionem. Capitula Rudolphi”. Przy tytule „De Alienigenis sive Extraneis nisi qualificatis non recipiendis” (str. 29) inną ręką dopisana jest uwaga: „rara amittitā sincera quorum natio deversa(!)”. Na marginesie mamy pisane glossy tytułowe, a w katalogu biskupów ołówkiem zaznaczone liczne uwagi.

W „Katalogu rękopisów” Archiwum Archidiecezjalnego we Wrocławiu odpis ten jest zapisany na stronie 261:

1. Statuta, Consuetudines, Ordinationes, Conclusiones Capituli Vratislaviensis. Jest też wzmianka o uwagach marginesowych.

2. Oprócz tego jest tu jeszcze podane: „Chronica Episcoporum Vratislaviensium, wzięta z Długosza, ale uzupełniona, która doprowadzona jest do biskupa Jana VI Sitscha, mianowicie do czasu jego elekcji: „eligitur anno Jubileo 1600 die 18 Julii in episcopum”. Notatka w katalogu podaje, że ten odpis z kroniką biskupów został ogłoszony drukiem w 1847 r. w diecezjalnym schematyźmie przez ks. Józefa Lipfa⁴⁴.

3. Articuli iurati Joannis VI. (w liźbie 22) dnia 18 VII 1600 r.

4. Ordo tempore sedis vacantis observandus.

Pismo tego rękopisu jest jednej ręki, z wyjątkiem części od tytułu: „De sustentatione Administratorum Nissensium” (str. 196). Materiałem piśmiennym jest papier. Filigran jego przedstawia dwugłowego orła, na którego głowach spoczywa korona, orzeł dzierży w szponach jednej nogi miecz i berło, a w drugiej kulę z krzyżem. Oprawa ze skóry, ale bardzo zniszczona, na okładce napisano tuszem „Nr. II”. Wymiary rękopisu wynoszą 22 cm × 32 cm.

c. Trzeci odpis, sygnatura III a 4, ma tytuł: Statuta Reverendissimi Capituli ad Sanctum Joannem Vratislaviae spectantes(!). Na wewnętrznej stronie okładki jest napis wskazujący na właściciela tegoż odpisu: „Eccles(iae) Cathedr(alis) Bibliothecae ad s. Joan(nem) Bapt(istam) Wra-

⁴⁴ Joānis Longini (Długosz) Canonici Cracoviensis, *Chronica Episcoporum Vratislaviensium*, Schematismus der Geistlichkeit des Bisthums Breslau für das Jahr 1847, Wrocław 1847, str. 144—184. Katalog ten wyszedł drukiem z kardynała Melchiora Diepenbrocka. (Ks. Józef Lipf urodził się 19. XI. 1805 r., pochodził z Massing w Bawarii, był sekretarzem biskupa, ceremoniarzem i wikariuszem katedralnym). Schmidt, Untersuchungen, dz. cyt. str. 17, pisze, że Lipf użył w wydaniu katalogu biskupów tego rękopisu „angelblich” Heyne, Dokumentirte .. dz. cyt. I, 580, zaznacza błędnie, że Lipf użył katalogu z kodeksu pergaminowego — Rudolffńskiego (III a 1).

tislaviae". Paginacja wynosi 287 + 8 kart niepaginowanych, ale zapisanych i jedna karta niezapisana. Powstał on za biskupa Jana VI Sitscha (1600—1608), który przy objęciu rządów musiał zaprzysiąc te statuty.

Opis zawiera:

1. Statuta Rmi Capituli ad s. Joannem Vratislav(iae) spectantia.
2. Articuli Rudolphi Episcopi.
3. Articuli Joannis de Sitsch Episcopi.
4. Ordo tempore sedis vacantis observandus. Nie ma natomiast w nim katalogu biskupów.

Wymiary rękopisu wynoszą 20 cm × 30,5 cm, pisany jest na papierze, oprawiony w skórę, do zawiązywania okładek służą dwie tasiemki, dwie są zniszczone. Pismo jest staranne.

d. Czwarty odpis, sygnatura III a 5, ma na trzeciej karcie wypisany tytuł majuskułą w obramowaniu lilijek: „Statuta Consuetudines, Ordinationes, et Co(n)clusiones Capituli Cathedralis Ecclesiae Vratislaviensis”. Pod względem treści zawiera on:

1. Statuta, consuetudines, ordinationes et conclusiones Capituli cathedralis Eccl(esiae) Vratisl(aviensis).
2. Juramentum Episcopi Vratisl(aviensis) et articuli iurati ante et post electionem eiusdem (w tekście podana data 1600. 17 Juli).
3. Ordo tempore sedis vacantis observandus.
4. Rationes, cur Episcopatus Vratislaviensis non amplius spectat in provinciis Gnesnensem et sub Archiepiscopum seu Metropolitanum illius.
5. Statuta ecclesiae s. Crucis Vratisl(aviensis) per Dominum Preceslaum Ep(iscopum) confecta.

Rękopis ten pisany około połowy XVII w. jest na papierze, oprawiony w skórę, wymiary wynoszą 20 cm × 30,5 cm, brzegi oprawy były wytłaczane i ozdobione złotem, ornamentacja ma kształt roślinny. U góry widnieją wytłoczone na okładce litery: F.S.B.A.R.C.W. złożone oraz tuszem wypisana liczba 16. Egzemplarz ten jest w stanie bardzo zniszczonym. Grzbiet wyklejony jest papierem. Paginacja wynosi 1—190, indeks niepaginowany⁴⁵.

Był też jeszcze inny odpis statutów. W Katalogu rękopisów Archiwum Archidiecezjalnego we Wrocławiu na stronie 263 pod sygnaturą III a 6 jest wpisany rękopis pt. „Statuta, consuetudines, ordinationes, et conclusiones Capituli”, który zginął jeszcze w czasach niemieckich przed 1945 rokiem. W katalogu archiwum zaznaczono jego stratę słowami „nicht da”.

e. Piąty kodeks zachowanego odpisu statutów kapitulnych, sygnatura III a 7, składa się z dwóch części, jednej drukowanej, drugiej rękopiśmiennej. Szerokość egzemplarza wynosi 19,5 cm, wysokość 30 cm. Oprawiony jest w pergamin dokumentu, którego pismo jest mocno za-tarte, widoczne są jedynie resztki herbu i napis: „ir ... udolf der Ander von” oraz „Wir Rahsmanne der Stadt..”. Naklejka grzbietowa ma napis „Varia”.

Kodeks ma dwie części mianowicie: część drukowaną pt. Fama Posthuma Virtutis et Honoris Episcoporum Vratislaviensium, Christophorus Jacob”. Pod dedykacją skierowaną do wrocławskiego biskupa Sebastiana Rostoka widnieje podpis „Devotissimum Collegium Vratislaviense Societatis Jesu”. Na treść druku składają się biografie wrocławskich

⁴⁵ W powodach jakie autor kanonik Fryderyk Berghius wylicza, dlaczego wrocławskie biskupstwo nie zależy wedle niego od Gniezna, powołuje się na fakt, że przed 300 laty już Śląsk odłączył się od Polski.

biskupów w formie wierszy, począwszy od legendarnego Gotfryda do Sebastiana włącznie.

W części rękopiśmiennej mamy:

1. Statuta, consuetudines, ordinationes, conclusiones Capituli. Na początku umieszczono: „Juramentum Episcopi praestandum ante eius admissionem”. Na marginesie pisarz podał orientacyjne wskazówki z odnośnikami do kopiarza z XV wieku „Liber niger”. Po każdym dziele jest umieszczony rejestr, a więc osobno po statutach, zwyczajach, postanowieniach.

2. Notulae z czasów kardynała Fryderyka Hessena, wrocławskiego biskupa (1671—1682).

3. Consignatio dierum festorum et profestorum item functionum pro quibus in ecclesia Cath(edrali) Wrat(islaviensis) assignandae sunt refec-tiones seu distributiones una cum eorum quota et quantitate.

4. Copia trium rescriptorum Caesareorum de non recipiendis et admittendis alienigenis ad praelaturas et canonicatus Cathedralis) eccl(esi-ae) Wratisl(aviensis), Reskrypty są z lat 1670, 1671, 1680.

5. Articuli iurati Francisci Ludovici 1683 antequam postularetur” in Episcopum Wratislaviensem” Anno 1683 die 30 junii in hanc formam Rev. et Illustr. Dominus Carolus Neander suffraganeus et Archidiaconus nomine Serenissimi Principis Francisci Ludovici super articulos iuravit”.

6. Pismo nuncjusza apostolskiego kartynała Buonvisi do cesarza Leopolda z powodu nałożonej kolekty na dobra duchowne i kościelne skarbcze z okazji wojny z Turkami w 1683 r.

7. Odpis pisma ces. Leopolda i papieża Innocentego XI dotyczącego elekcji biskupa Franciszka Ludwika.

8. Aquilla Triumphans Versu chronographico ob Neo-Natum Prin-cipem. Austriam solatur, long(oque) Felici Augurio ad Laetitiam Hor-tatur.

9. Excerpta ex ore R.P. Martini Stridonii Soc. Jesu Anno 1699 cum Fama sanctitatis Brunae mortui.

10. Epitaphium Regis Poloniae Casimiri .Odnosi się ono do króla Jana Kazimierza: „Egit tamen candidatum apud Carmelitas Novitium, Cardinalem in Ecclesia, Fugitivum in Silesia, Regem in Polonia”.

11. Epitaphium Sorbonicum Armandii Cardinalis Richelii. Ex Chronica Ungariae Norimbergae impressa.

12. Testamentum Christianum Armandi Richelii Cardinalis Authore R.P. Labe S.J.

13. Testamentum Politicum Richelianum.

14. Epitaphium Cardinalis Mazzarini. 9. Mart. 1661 defuncti.

15. Epitaphium Antonii Episcopi Viennensis.

16. Copia — pisma księcia z Brzegu do cesarza.

17. Litterae Regis Galliae ad Summum Pontificem ob violatum Le-gatum ducem Crequi.

18. Breve Pontificium pro Eminentissimo Card. Chisio mittendo in Gallias Legato a latere (1669).

19. Inscriptio columnae in piazza Corsica erectatae (1664)

20. Copia Litterarum ab Electore Brandenburgico datarum ad Augus-tissimum Imperatorem de dato Potzdam die 29 Novembris 1678.

f. Szósty odpis, sygnatura III a 8, zawiera:

1. Statuta, consuetudines, ordinationes ,conclusiones Capituli Cathed-ralis Wratislaviensis.

2. Fundatio Ecclesiae Collegiatae Sanctae Crucis.

3. Chronica Episcoporum Wratislaviensium, doprowadzona do księcia biskupa Franciszka Ludwika (1683—1732), pisana jedną staranną ręką.

4. Appendix ad Vitas Episcoporum.

5. Breve compendium Statutorum Ecclesiae Wratislaviensis.

Rękopis ten jest papierowy o wymiarach 16 cm × 20,8 cm, oprawny w tekturę, pokrytą skórą, na wewnętrznej stronie okładki jest naklejka „Ex libris” z napisem „Elias Daniel de Sommerfeld episcopus Leontopolitanus et suffraganeus Wratislaviensis”⁴⁶, w na karcie ochronnej mamy napis „Eigenthum der Dombibliothek”. Paginacja doprowadzona do liczby 212, reszta rękopisu jest bez paginacji.

g. Siódmy odpis, sygnatura III a 8 a, obejmuje:

1. Statuta, consuetudines. ordinationes, conclusiones Capituli Cathedralis Wratislaviensis.

2. Chronica Episcoporum Wratislaviensium, sięgająca do biskupa Jana VI Sitscha (1600—1608).

3. Capitulationes Joannis Sitsch.

4. Ordo tempore sedis vacantis observandus.

Rękopis jest papierowy, o wymiarach 22 cm × 32,8 cm, w tekturowej oprawie, liczy 229 stron, tytuły poszczególnych statutów są drukowane ręcznie. Na pierwszej stronie mamy też podpis „Juppe”. do którego powyższy rękopis należał. Jan Juppe (1801—1877) był radcą konsystorsialnym we Wrocławiu.

h. Ósmy odpis, sygnatura III a 16, należał do zbiorów kapituły wrocławskiej „Ex Libris Venerabilissimi Capituli Vratislaviensis”, oprawiony jest w tekturę i skórę. Jest to to papierowy klocek, składający się z dwóch części, mianowicie rękopiśmiennej i drukowanej. Do druków tych należą „Opuscula Roberti Bellarmini, Venetiis 1599 apud Joannem Baptistam Ciottum Sensem” do nich zaliczają się następujące dzieła Bellarmina:

- 1) Appendix ad libros de Pontifice
- 2) De Exemptione clericorum
- 3) Libri tres de translatione Imperii
- 4) Appendix ad disputationem de cultu imaginum
- 5) De Indulgentiis libri duo
- 6) Judicium de Concordia Lutheranorum
- 7) Apologia brevis pro eodem libello.

W części rękopiśmiennej mamy:

1. Deliberatio in negotio Munitionis Sarrae Insulae⁴⁷ Actum 25 Junii 1544. Tekst pisany jest w niemieckim języku. Po dwóch kartach czytanych następuje podanie treści rękopisu przez wykaz rejestrów: Registrum Statuorum, Capita Consuetudinum, Regestrum Ordinationum, Capita Conclusionum, Onera Praelaturarum et Officia, Chronica Episcoporum Ecclesiae Vratislaviensis. Tekst. katalogu biskupów w piśmie pierwszej ręki kończy się na 42 z kolei biskupie mianowicie Janie Sitschu. Później inna już ręka dopisała życiorys 43 biskupa: „Serenissimus et Reverendissimus Carolus Archidux Austriae in Ep(iscopu)m Vratislaviensem postulatus fuit anno 1608 Mense Julio die..”, oraz 44” Serenissimus ac Reverendissimus Princeps ac D(omi)nus D(omi)nus Carolus Ferdinandus Princeps Poloniae et Suesiae, electus est in Episcopum Vratislaviensem, Anno 1625. die 8. Maii”. Spis treści kończy się tytułem: „De Fundatione, Dotatione, Translatione, Concessione, Priuilegiis, Statutis, Ordinationibus Ecclesiae Vratislaviensis.

2. De Aerario Capituli ad Communes Usus Constituendo. Jest to konstytucja biskupa Franciszka Ludwika: „Actum et publicatum in

⁴⁶ Eliaz Daniel Sommerfeld (1714—1742), sufragan wrocławski.

⁴⁷ Por. Sabisch A., *Breslauer Dominsel und Stadtbefestigung im 16. Jahrhundert*, Archiv für schlesische Kirchengeschichte 6, 1941, 203.

Capitulo Generali „die 23 Mensis Januarii Anno 1705. Po tym tytule rozpoczęto znaczyć paginację czerwonym ołówkiem, doprowadzono ją tylko do cyfry 25.

3. Mutata Taxa Domorum Canonicalium, 14 Nov. 1707.

4. De Fructibus et redditibus beneficiorum, haeredibus defunctorum pro rata temporis attribuendis, konstytucja biskupa Franciszka Ludwika „Actum et publicatum in Capitulo Generali” 13 Nov. 1713.

5. Facultas Testandi a Capitulo petita per Martinum episcopum 16 Decemb. 1579.

6. Conclusum Capitulare propter Honorationem s. Joannis Nepomuceni. De Festo s. Joannis Nepomuceni quotannis solenniter celebrando. 30 Augusti 1721.

7. Capitula Rudolphi. Ta część tego zabytku jest paginowana. Paginacja sięga od cyfry 1 do 481, jedenaście ostatnich kart jest niepaginowanych. Pismo jest staranne. Odpisy samych statutów mieszczą się na stronicach 1—208.

8. Die Stadt Bresslaw wierdt wiederumb zur gnaden angenommen. Ferdinand der ander. Wien 10 Sept. 1635.

9. Extract kays. Oberamts — Resolution oder Antwortt auf eyliche der Stadt Bresslaw eingegebene Passus. (Bresslaw den 28 Juni 1642).

10. Chronica Episcoporum Ecclesiae Vratislaviensis, que et Smogroviensis et Bicinensis seu Rijczinensis ... Katalog doprowadzony jest do biskupa Jana VI, mianowicie do czasu jego elekcji „eligitur a Capitulo Vratislaviensi Anno 1600 .die 18 Juli. Po katalogu biskupów następuje w rekopisie tytuł: „De Fundatione, Dotatione, Translatione, Concessione, Privilegiis, Statutis, Ordinationibus Ecclesiae Vratislaviensis”, zaczynający się opisem chrztu Polski w 966 r. „Polonis a diis gentium ad notitiam unius veri Dei et ab idolatria ad fidem religionemque orthogoxam conversis...”.

11. Extractum Certorum iurium et privilegiorum Ecclesiae Vratislaviensis.

12. Summaria Instructio facta a R(everendissimo)mo Domino Episcopo de antiquitate et iure decimarum Ecclesiae Vratislaviensis contra nobiles Schweidnicenses, qui conspiratione facta solutionem decimarum et fertonum episcopaliū Ecclesiae negabant. Anno 1523.

13. Concordia inter Capitulum e Ciuitatem Vratislaviensem, są to akta układu kolowratskiego: „Ego Albertus de Colowrat Dominus in Libstein supremus cancelarius Regni Boemiae ad perpetuam rei memoriam”. (Układ kolowratski zawarty 3. 2. 1504 r., który godził się na przyjęcie Jana Turzo, jako wrocławskiego koadiutora, ale na przyszłość polecał wybierać na biskupa wrocławskiego kandydata urodzonego na Śląsku, w Czechach, Morawach lub Łużycach, a beneficja nakazał dawać tylko mieszkańcom śląskim).

14. Kirchen Recht z roku 1415.

15. Facultas R(everendissimo)mo D(omi)no Episcopo Casparo testandi concessa.

16. Acta causarum Stanislai Rosati medicinae doctoris concernentia 1565.

17. Registrum contributionis amborum Capitulorum et reliqui cleri Insulae Sancti Joannis, de quolibet videlicet centenariorum Florenorum hungaricalium summae capitalis bonorum et censuum taxatorum per 32 gross. alb. solutae in expeditionem bellicam contra Turcam Anno Domini 1552 Mense Augusto per me Laurentium Patzel canonicum col-

⁴⁸ Fijałek J., *Statuty*, str. CXVIII.

lectae et perceptae. (Summa texae beneficiatorum Insulae 11, 352 florenorum).

18. Contractus inter Capitulum s. Crucis et Simonem Hanniwaldum propter 7 mansos commutatorum 5. Febr. 1587.

19. Articuli iurati Wratislaviensis Capituli.

20. Preczlai Episcopi et Capituli Ecclesiae Wratislaviensis: Literae de Ducatibus Wratislaviae et Silesiae et Ecclesiae Wratislaviensis, de munienda Insula s. Joannis Wratislaviae.

21. Ordo tempore sedis vacantis observandus.

22. Ad Ill(ustrissimu)m ac R(everendissimu)m D(ominu)m D(ominu)m Joannem Sextum Episcopum Wratislaviensem epistola a Capitulo Wratislaviensi ecclesiae cathedralis. 29 Decemb(ris) 1603.

i. Dziewiąty odpis statutów kapitulnych zawiera się w rękopisie, sygnatura III a 17, oprawnym w skórę. Na karcie ochronnej ma notatkę proweniencyjną: „Hic Liber ex industria mea conscriptus, spectat ad Eliam de Sommerfeld mp. „(Sufragan wrocławski 1714—1742).

Rękopis ma tytuł „Villae Capitulares Ecclesiae cathedralis Wratislaviensis s. Joannis”. Jest tu podany w porządku alfabetycznym wykaz wsi kapituły wrocławskiej. Po wykazie idzie dział drugi: „Quaedam notatu dignissima”, mianowicie —

1. Ordo tempore sedis vacandis observandus.

2. Sequitur forma electionis episcopi Wratislaviensis.

3. Actus possessionis.

4. Articuli iurati przez biskupa Franciszka Ludwika w 1683 r.

5. Ratio proventum Praepositurae Wratislaviensis, Decanatus, Decimarum episcopatum, Archidiaconatus, Scholasteriae, Cantoriae, Custodiae, Praebendarum.

6. Festa episcopalia et canonicalia.

Z innych odpisów statutów kapituły wrocławskiej wspomnieć należy o odpisie, „dość zresztą lichy sporządzonym”⁴⁶, jaki przechowuje się w Bibliotece Akademii Umiejętności w Krakowie pod sygnaturą 1254. Jest to kodeks papierowy o 332 stronicach, nosi tytuł „Statuta Episcopalia”. Na pierwszej stronicy przepisywacz skierował słowa do czytelnika. „Benevole lector. Hoc apographum e transunto vitiosum descriptum fideiter pro virili parte emendationibus religiose ad marginem adpositis legibiliorem in modum adaptandum esse curavi. Si qua tamen remanserint per incuriam vitia vel per insatiam hac condolere velis scholasticis et aliis negotiis obruto, qui pro pane lucrando multa fudere et algere coactus fuerim. Si qua magis sapis candide impesti et mihi fave”. Były i inne odpisy statutów wrocławskich w Polsce. Jeden z nich posiadał biskup wrocławski Hieronim Rozdrażewski, dawniejszy kanonik wrocławski. Przekazał on kapitule wrocławskiej w testamencie 7 stycznia 1599 r. „statuta et consuetudines ecclesiae cathedralis Wratislaviensis in Silesia”⁴⁰.

⁴⁰ *Monumenta historica dieceseos Wladislaviensis, Wladislaviae 1882*, t. II, str. 14. Fijałek J., *Statuty*, str. CXVIII, CXL. Ks. dr Stanisław Librowski, dyr. Archiwum Diecezjalnego we Włocławku, odpowiedział na moją kwardę 28. I: 1952 r., że statuty te „przepadły już dawniej”.

W dokumencie Archiwum Archidiecezjalnego we Wrocławiu (Wrocław 27. 5. 1506) jest wzmianka jeszcze przed sędzią Vigandusem de Sale o złożeniu księgi pergaminowej, na której oprawie, obciążonej pergaminem, był tytuł: „Onera prelatorum et officia prelatorum ecclesie Wrat.”, a na drugiej stronicy „Juramentum episcopi prestandum ante

Archiwum Kapituły we Wrocławiu posiada również odpis statutów kapitulnych, sygnatura A.K. 481. rękopis papierowy str. 115, na drugiej karcie napis: „Statuta Episcopalia, a nizej dopisano ołówkiem „von

eius admissionem”. Trudno coś powiedzieć o losach tego kodeksu. Jedynie registry dokumentów AAW. podają:

Betr.: circa 1500 Pergament-Handschrift mit Titel auf dem mit Pergament überzogenen Einbanddeckel:

„Onera prelatorum et officia prelatorum ecclesie Wrat”. Brsl. Diöz. Arch.: Chron Urk.

1506 Maj 15. Breslau. Notariatsinstrument: Im Hause des DH Wigandus de Salc auf dem Dome fordert Archidiakon Mathias Kolbe, Pfarrer von St. Nicolaus in Glogau die clavigeri des DK Henr. Osewein nud Nic. Wilde auf, innerhalb von 12 Tagen Schriftstücke betr. die Glogauer Pfarrei und das ihr annexe Kanonikat samt Präbende vorzulegen, speziell den „Liber onerum prelatorum ecclesie Wrat”. Wig. de Salc als iudex et compulsor generalis erklärt sein Einverständnis. — Lateinisch. 1506. Mai 18. Breslau. Im Domchor nach dem Hochamt erteilt Wig. de Salc den clavigeri des DK obigen Auftrag. — Lateinisch.

1506. Mai 27. Breslau. Vor Wig. de Salc als iudex legt DH Nic. Wilde als claviger cpli zugleich im Namen seines am Fieber erkrankten Kollegen als claviger Henr. Osewein vor ein auf Pergament geschriebenes Buch, auf dessen mit Pergament überzogenen Deckel steht: Onera prelatorum et officia prelatorum ecclesie Wrat., auf der anderen Seite: Iuramentum epi protestandum ante eius admissionem. DH Nicolaus Wilde und der DK-Notar Ant. Ruchamer erkennen eidlich dieses Buch als das richtige und echte an. Der unterschriebene Notar wird beauftragt, eine authentische Abschrift der zur Sache gehörigen.

Betr.: Onera prelatorum...

Signaturen dieses Buches anzufertigen, was im folgendem geschieht: 1. Text des Bischofseides — 2. Anfang des Buches: Nos Johannes epus Henr. prepos., Bernh. decanus, totumque capitulum beschliessen, die consuetudines, onera ac officia usw. aufzeichnen zu lassen. 3. Die onera epi, darunter namentlich aufgeführt: er darf nicht Kirchen, Kapellen und Oratorien errichten, verlegen, vereinigen, incorporieren usw., besonders nich zu Gunsten der Religiösen, und diesen nicht neue Orte anweisen weil, diese Sonderheiten (= Sondergebräuche abweichend von den Diözesangebräuchen) einführen, die Mandate der geistl. Obrigkeit öfters nicht befolgen, die kirchlichen Censuren nicht beachten usw. — ohne Zustimmung des DK.

Zeugen: Casp. Wolkenstein, Vicedekan — Andreas Opicz, Poenitentiar-Christof. Hiltner; vic. perp. des Domes — Valentin Kolbe, cler. dioec. Merseburgensis.

Lateinisch — Pergament — Unterschrift und Signum des Notars Clemens Swarz de Senfftinberge. An Pergamentstreifen Siegel des Officials DH Joh. Schewerlein. Diese Perg. Handschrift nicht mehr vorhanden.

cf. Monumenta Historica Dioecescos Wladislaviensis. II. Wladislaviae 1882. s. 1—36: Testamentum ... Hieronymi comitis a Rozdrzów Eppi Wladisl. dt. 1600. III. 12. + in Rom. (persönlich unterschrieben Rom. 1600. II. 7).

s. 14: Legat von Büchern an AK von Wloclawek; darunter: „Statuta et consuetudines Ecclesiae Cathedralis Wratislaviensis in Silesia.” — Ob Abschrift der „Statuta Rudolphina” oder obige Perg. Handschrift? Fraglich.

Trudno natrafić na pewniejsze ślady.

1468". Odpis ten jest sporządzony w związku z przywróceniem kapituły wrocławskiej w 1812 r., po jej poprzedniej sekularyzacji (1810) przez rząd pruski.

Oprócz wymienionych odpisów należy jeszcze wspomnieć o egzemplarzu statutów kapituły wrocławskiej, który zachował się w Bibliotece Uniwersyteckiej we Wrocławiu w dziale rękopisów, oznaczonych: Hs. IV F 245. Copie der Statuten des Breslauer Domkapitels von 1468.

DE STATUTIS CAPITULI CATHEDRALIS ECCLESIAE WRATISLAVIAE

Summarium

In articulo memorato tractatur de statutis Capituli cathedralis ecclesiae in Wratislavia, Poloniae civitate. Capitulum cathedralis ecclesiae in Wratislavia initium suae originis in primo dimidio saeculi XII habuit. Papa Hadrianus IV in bulla, anno 1155 edita pro Wratislaviensi episcopatu, expresse dicit de capitulo eiusque possessione.

Statuta capituli cathedralis ecclesiae Wratislaviensis longiorem progressum habuerunt de eoque dicitur in articulo, donec formam sic dictae „codificationis Rudolphi” acceperunt.

In articulo auctor dat descriptionem codicis statutorum capituli Wratislaviensis ex tempore episcopi Rudolphi de Rudesheim (1468—1482).